

RADLOFF SÖZLÜĞÜNÜN YENİ BİR YAYIMI NASIL OLMALIDIR?

Mehmet Ölmez
Hacettepe Üniversitesi

1. Wilhelm Radloff'un yaşamı (1837-1918), yaşamöyküsü hakkında Türkolojiyle az çok ilgilenen hemen herkes bir şeyler bilmektedir. Çalışmalarının adını anmak gerekirse, kısaca *Wörterbuch* adını verdiğimiz *Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi* başta gelmektedir. Onu ünlü kılan çalışmalarından birisi de Eski Türk Yazıtları üzerine yaptığı yayınlardır. Bir diğer çok ciltli önemli çalışması da *Türk Boylarının Halk Edebiyatından Örnekler* adlı 10 ciltlik derlemeleri ve bunların çevirileridir. Bunların dışında *Codex Cumanicus*, *Kutadgu Bilig*, *Altun Yaruk Sudur*, *Uygur Hukuk Belgeleri* üzerine yayınları vardır. Radloff ve yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi A. Temir'in kitabında yer almaktadır.¹

2. Radloff'un konumuz olan sözlüğüne ve malzemelerine gelince, birincisi ve en önemlisi kendisinin derlediği, olabildiğince fonetik bir alfabeyle yazıya geçirilen metinler, Proben'den alınan sözcüklerdir. 1859'da başladığı bu işte ilk olarak Altayca (Oyrotça) ve Teleütçeden derlenmiş veriler yer almıştır. Bunu Kazakça (Kırgız), Kırgızca (Kara-Kırgız), Tuvaca, Şorca ve Hakasça veriler izlemiştir. Bu metinlerde en küçük ağız, ses özellikleri dahi dikkate alınmıştır. Bunları Tatarca ve Karayca malzemelerle Budagov, Vambery, Bianchi ve Zenker'in sözlüğündeki malzemeler izlemiştir. 1880'li yıllarda ise Kutadgu Bilig, Codex Cumanicus gibi yazılı kaynaklarla Kırım ağzından ve Litvanya Karaycasından derlenmiş metinleri de malzemeleri arasına katmış, baskı sırasında da çeşitli sözlükler aracılığıyla elde ettiği Osmanlıca örnekleri sözlüğüne katmıştır.²

3. Radloff'tan sonra Türk dil ve lehçelerini kapsayan çeşitli sözlükler yayımlanmıştır. Bunlardan Türkiye'de yapılan Hüseyin Kâzım Kadri'nin 4 ciltlik Büyük Türk Lugati.

¹ *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff Devri: Hayatı-İlmî Kişiliği-Eserleri*, Ahmet Temir, TDK yay., Ankara 1992; Radloff sözlüğü çeşitli yönleriyle Temir'in kitabı ile Pritsak'ın önsözünde ele alınmış, yeniden yayımıyla ilgili sorunlar işlenmiştir. Dolayısıyla bu konular için ilgili çalışmalara bakılabilir. Ancak biz burada Bartold'un yazısını belirli kütüphanelerde bulunabilen *Türkiyat Mecmuası*'nda yayımlanmış olması, ayrıca Arap harfli olmasından dolayı dilbilimcilerin de kullanabilmesi için Latin harflerine aktararak vermek istiyoruz.

² Bu konuda Pritsak'ın önsözüne bakılabilir (s. VIII ve ötesi).

Räsänen'in sözlüğü ve şu an yayımı sürmekte olan Sevortyan'ın sözlüğüdür. Türkiye'de yine bu yakınlarda yayımlanan *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* dokuz Türk dilinden altı bine yakın sözcüğü karşılaştırmalı bir liste halinde vermektedir. Ancak bunların hiç birisi de kapsam ve işlev açısından Radloff'un sözlüğü ile karşılaştırılmaz. Tek bir *ak* ya da *ay* maddesi burada sayfalarca sürmektedir.

4. Radloff'un sözlüğünü önemli kılan nedenlere gelince - bugün için dil, lehçe, ağız ya da şive tartışmaları bir yana - sözlükte yer verdiği Türk dillerinin hemen çoğu o dönem birer yazı dili bile değillerdi. Bu dillerin bugüne göre sözvarlığı biraz daha farklıydı. Ayrıca yine bu diller o gün için hâlâ sürmekte olan sözlü geleneğe dayanıyordu. Oysa bugün bu dil ve lehçelerin hemen tümüne yakını yazı dili durumuna gelmiş, Radloff'un çalıştığı 1860'lı yıllardan 1917'lere değin güçlü misyoner hareketlerine sahne olmuş, 1917 sonrası ise politik yapının değişmesiyle Rusçanın sözvarlığının etkisine girmiştir. Tüm bunlar bu dillerin söz dağarcığının önemli ölçüde değişmesine, belirli sözcüklerin ve kavramların kullanımdan çıkıp yerini Rusça sözcüklere bırakmasına neden olmuştur. Oysa Radloff'ta bu dilleri daha saf bir biçimde bulmaktayız.

5. Radloff'a getirilen eleştirilere gelince, bunların başında sözlüğe başlama amacıyla bitiriş şekli arasındaki farklar gelmektedir. O, esas olarak sözlü ürünlere dayalı yazı dili olmayan dillerin sözlüğünü hazırlamayı amaçlamaktaydı. Bu iş için de kendi zengin derleme malzemesini kullanmayı düşünüyordu. Oysa sözlüğün yayımı sırasında her yeni fasikülde o gün için yeni yayımlanmış olan tarihî kaynaklardan örnekler yer vermiştir. Örneğin bugün için artık kullanılamaz durumda olan, Geza Kuun'un hazırladığı Kodeks yayını, Kalkuta Sözlüğü diye bilinen sözlüğü, Altın Ordu Yarlıklarını, kendi hazırladığı Orhon Yazıtları'nın malzemesini, yine kendi hazırladığı, Kutadgu Bilig yayımında geçen sözcükleri sözlüğüne katmıştır. Sonuçta malzemesini yeterince işleyememiş, kendi derlediği "Proben"lerdeki sözcüklerin tümüne yer verememiştir. Pritsak'ın dediği gibi "Proben"ler hâlâ sözlüğü hazırlanmak üzere beklemektedir (Pritsak s. XI).

6. Yaşayan dil ve lehçelerin fonetik özelliklerini en ince ayrıntısına değin dikkate alan Radloff sözlüğünün yanlışlarının başında ise tarihî örneklerdeki okuyuş hataları gelmektedir. R. sözlükte çoğunlukla Oyrot, Şor ve Abakan dillerini esas almış, bunların Eski Türkçeye en yakın Türk dilleri olduğunu düşünmüş, sonuçta da yazıtları ve Uygurca adını verdiği Kutadgu Bilig'i bu dillerin ses özelliklerine göre yazıya aktarmıştır. Bu konuda onu yanlışlığa düşüren seslerin başında ötümlü ve ötümsüz ünsüzlerle yuvarlak ünlülerin niteliği, dar-yuvarlak ya da geniş-yuvarlak oluşları gelmektedir. Örnek vermek gerekirse:

²**ak** (v) подняться - aufsteigen, sich erheben (Uig.)

eyleminin bugünkü bilgilerimize göre *ağ-* okunması ve aynı sese sahipmiş gibi görünen *aķ-* eyleminden ayırt edilmesi gerekir.

ағы [von **حق**] щедрый - freigebig

örneğinde de Arapça *hakķ* ile Türkçe “cömert, eli açık” anlamındaki *akı*’yı bir ve aynı saymıştır. Oysa bu hem sesbilimi, hem kökenbilimi, hem de anlambilimi açısından yanlış bir açıklama. Doğrusu bu iki madde *hakķ* “hak, haklar, hukuk, doğruluk, Hak, Tanrı - право, правота, истина, Богъ - die Wahrheit, das Recht, die Richtigkeit, Gott” ve *akı* “eliaçık - щедрый - freigebig” olarak ikiye ayrılmalıydı.

Ünlü ve ünsüzlerin yanlış okunuşu ve düzeltilerine ilişkin örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

⁵**адак** слава - der Ruhm → *atağ* “ün, şöret; unvan, lakap”

¹**агін** [اگین (Dsch), (Uig)] паханіе - das Ackern → *äkin*

оғы (v) (Uig.) звать - rufen, einladen → *oķı-*

¹**өк** мысль, умъ - der Sinn, Geist → *ög*

өкльк (Uig.) умный - klug → *öglüg*

³**өс** (Uig.) самъ - selbst → *öz*

³**па** (v) (Uig.) связывать - binden → *ba-*

пашла- (v) начинать - anfangen → *başla-*

Yukardaki örneklerde Radloff’un okuyuşu, anlamlandırışı ve bizim düzeltilerimiz sıralanmaktadır. Bu yöntemle madde içlerinde verilen örnekler de düzeltilebilir. Örneğin bu yöntemle *payat atı birlä sözüк paştadım* okuyuşu, Arat’ın okuyuşuyla bugün *bayat atı birlä sözüg baştadım* biçiminde düzeltilmelidir.

Radloff yalnız ünsüzler konusunda değil, kimi sözcüklerde ünlülerin tesbitinde de yanlışlığa düşmüştür, buna da aşağıdaki iki örneği ve doğru okunuşlarını veriyoruz:

оған Богъ - Gott → *uğan*

⁵**өк** (v) накопить - aufhäufen → *üg-*

7. “Peki yeni bir yayını nasıl olmalıdır?” diye soracak olursak, benim önerilerim şunlar olacaktır:

7.1. Çevirilerde geçen Rusça ve Almanca sözcüklerin yazımları olduğu gibi korunmalıdır. Örneğin Rusça **жалеть** “acıma, esirgeme” eski yazımıyla

жалѣтъ olarak, Almanca **Tier** “hayvan” yine eski yazımıyla **Thier** olarak yazılmalıdır.

7.2. Tıpkı 1929-30’lu yıllarda düşünüldüğü gibi, yeni yayına üçüncü bir dil olarak Türkçe, Anadolu Türkçesi katılmalı, bu da Rusça çeviriden önce yer almalıdır. Örnek metin cümlesi ise italik yazılmalıdır. Bu yolla kullanıcı daha ilk bakışta örnek cümleyi ve Türkçe-Rusça-Almanca çevirilerini yazım biçimlerinden kolaylıkla ayırt edebilecektir.

ağarçın: ағарчын [Sag. W., krş. *ağırtın*] yavaşça - потихонько - langsam;
ağarçın barıp çadır yavaş gidiyor - онъ идетъ тихонько - er geht langsam.

7.3. Sözlüğün bu yeni yayımı abc sırasına göre, bugünkü Türk alfabesinin sırasına göre olmalıdır. Böylelikle kullanımı kimileri için oldukça güç olan, özellikle filoloji dışında, tarih, halkbilimi vb. konularda çalışanlara bu yöntem kolaylık sağlayacaktır.

7.4. Bugün için Radloff’un kullandığı yazıçevrimi artık kullanılmamaktadır. Yeni baskının yazıçevrimi (transkripsiyonu) Türk alfabesine dayanan bir yöntemle hazırlanmalıdır. Yazıçevriminde maddebaşı sözcüğün yazıçevriminin yanibaşına Radloff’un yazımı da verilmelidir. Bu yolla okuyucu Radloff’un kullandığı yöntemi de görmüş olacaktır. Ancak madde içindeki örnek cümlelerde yalnız Latin harfli yazıçevriminin yer alması yeterlidir, aksi halde sözlüğün oylumu gereksiz yere artacaktır.

7.5. Bu yayın sırasında Arat’ın Kutadgu Bilig yayınından, Grønbech’in *Komanisches Wörterbuch*’una varana değin tüm yeni yayınlar, yeni okuyuşlar göz önünde bulundurulmalı, tarihsel örneklerdeki okuma yanlışlıkları düzeltilmelidir. Ancak bu düzeltmeler sırasında Radloff’un okuyuşu yine maddebaşı yapılmalı, okuyuşunun yanlış olduğu belirtilerek doğru şekli de yanibaşına verilmelir. Ayrıca doğru şekil de maddebaşı yapılarak ilgili maddeye gönderilmelidir. Radloff eşsesli sözcüklere sıra numarası verdiği için onun okuyuşu ilgili sırada kalmalıdır.

²ök: өк † [(Uyg.), (Çağ.), krş. öy, öv {öğ ED 100a}} övmek - хвалить - loben

ög → † ²ök

7.6. Tarihi kaynaklardan özellikle Kutadgu Bilig kullanılırken Radloff’un kullandığı Uygur harfli Viyana yazması el altında bulundurulmalı, Radloff’un

okuyuşu Arat'ın dipnotlarının da yardımıyla yeniden düzenlenmelidir. Örneğin bu yolla aşağıdaki maddeyi şöyle düzeltebiliriz:

ايلام maddesinde Uygurca, yani Kutadgu Bilig için verilen örnek *e* maddesine, **elläs-** [elläm] maddesine alınmıştır.

8. Gerçekte de böyle bir girişim başlamış olup olası bir yeni baskı için *a*, *b*, *c*, *ç*, *d* maddeleri çalışılmaya başlanmıştır. Bugünkü gelinen noktadaysa bu harflerin çoğunun işlenmesi ve bilgisayara aktarılması tamamlanmıştır. Birkaç kişinin kişisel gayreti ve çalışmasıyla başlayan bu çalışma, ne yazık ki, yardımcı eleman olmaması ve maddî gerekçelerle istenen hızda ilerleyememiştir. Sadece *a* harfiyle ilgili bilgi verecek olursam, bu harfle başlayan sözcükler toplam 652 sütun, yani 326 sayfadır. Yine *a* harfi yaklaşık 4900 maddeden oluşmaktadır. *b* ve *d* harfleri, Radloff'un okuyuş hataları da dikkate alınarak, *p* ve *t* harflerinin hazırlanmaktadır. Sonuçtada *b* harfinde sayı artmaktadır. Yakında yayımlanacağını umduğum ilk cilt tamamlandığında 900 sayfaya yakın olacaktır.

Bu çalışmanın sürdürülebilmesi için yaptığımız kaynak arayışları, çeşitli kurumlardan istediğimiz yardımlar boşa çıkmıştır. Bartold'un 1936'da ancak bir kaç ülkenin işbirliğiyle tamamlanabileceğini düşündüğü bu proje, bugün için bilgisayarın da yardımıyla, tek bir ülkede, Türkiye'de tamamlanabilir. Yeter ki projeye devamı için kaynak temin edilebilsin.

Kaynaklar

- BARTOLD, Vilhelm: "Radloff'un «Lugati»ni yeniden neşr Mes'elesi", *Türkiyat Mecmuası*, II. c., 1928: 385-387. [رادلوفك "لغتى"نى يكيدين نشر مسئله سى]
- GABAIN, A. v. und W. Veenker: „Radloff“ *Index der deutschen Bedeutungen*, 1-4, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1969-1972.
- KÖKTEKİN, Kâzım: "Değişen Türk Dünyasında W. Radloff'un 'Türk Dialektleri Sözlüğü Denemesi' Adlı Eserinin Önemi", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1. sayı, Erzurum 1994: 70-79.
- PRITSACK, Omeljan: "Vorwort zum Nachdruck", *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, Erster Band, Mouton & Co, 1960 's-Gravenhage
- RADLOFF, Wilhelm: *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte / Опыт словаря тюркских наречий*, Sanktpeterburg'. I. c. 1893, II. c. 1899, III. c. 1905, IV. c. 1911. [İlk tıpkıbasımı 4 cilt halinde 1960'ta O. Pritsak'ın önsözyle Hollanda'da, ikincisi ise 1963'te 8 cilt halinde eski SSCB'de yapılmıştır.]
- TEMİR, Ahmet: *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff Devri: Hayatı-İlmî Kişiliği-Eserleri*, TDK yay., Ankara 1992.

*EK 1: Bartold'un konuyla ilgili yazısının Latin harflerine aktarılmış biçimi:*³

Radlof'un "Lugati"ni Yeniden Neşir Mes'elesi

Müteveffâ Rus âlimi Radlof'un «Türk Lehceleri Lugati Tecrübesi», Türkiyât sahasında çalışan bütün zevât için eñ zarûrî olan eserdir. Bu eserde Türk kelimeleri zikredilen mehazları gösterilmiş, Rus ve Alman lisanlarında şerholunmuştur.

“Lugat”ın te’lîfi ve neşri uzun seneler devam etdi. Soñ cildlerinin neşrine ve tab tas-hihlerine , Radlof’un talebesinden ve mesâî arkadaşı müteveffâ profesör “Melioranski” ve onuñ vefatından soñra da her ikisinin de talebesi olan profesör “Samoyloviç” iştirâk etmişlerdi. “Lugat”ın tab’ı esnasında geçen seneler müddetinde Türk lisanına âid bir çok âbideler keşfolunarak Türkiyât ilmi epey zenginleşdi. “Orhon” ve “Yenisey” âbidelerinin keşfi kırâ’atı, Türk lisanında yazılan Budda, Mani ve Hristiyan edebiyatının “Türkistân-ı Çini”de bulunması vesâir şeyler bu cümledendir. Bu gibi lisanî mahsullerde bulunan yeni kelimeler, Radlof lugatının soñ cildleri tab olunurken kısmen nazar-ı itibara alınarak istifade edilmiş, ve o cildler evvelce Türkiyât ilmi Kablülislam Türk Ede-biyatına âid âbidelere malik olmadığı vakit tab olunan cildlere nisbeten daha zengin ve daha işlenmiş mevâdde müstenid olarak meydana gelmiştir. Radlof’un “lugat”ı tamamen neşrolunduktan soñra da tabîf, Türkiyât ilmi terakkiyatı devam etdi.

Türk âlimleri de evvelkine nisbeten daha ciddî bir faaliyetle Türkiyât sahasındaki mesâîye iştirak etmeğe başladılar ve bir kaç mühim metinler neşrettiler; o cümleden eñ mühimi de “Dîvânü Lugâtî’t-Türk” keşfi ve neşridir. Bu eser husûsî bir ehemmiyeti hâizdir; profesör “Samoyloviç”, kitabın müellifi olan Mahmud Kaşgarî’yi “XI’inci asrın Radlof’u” diye tesmiye etmekde haksız değildir. Tabîf ki bu gibi keşfiyâtıdan soñra Radlof’un “lugatı” artık epeyce eskimiş bir halde bulunuyor.

Şimdi onu yeniden neşir zarûreti. Esasen eski neşrin birinci cüzleri şimdi piyasada bulunmuyor. Bu yeni neşirde, yalnız, layıkıyla tashih ve yeni keşfiyâtla meydana çıkan mevâddi dercele tekmlil edildiği vakit, ilmf ihtiyaca cevap verebilir. Binâenaleyh bugün umum Türk lehcelerinin “lugat”ını te’lif etmek, Radlof’un ibtidâ kendi mesâîsine başladığı zamana nisbeten çok müşküldür. Bu işi şimdi tek başına bir âlim değil, hattâ tam bir memleket âlimleri bile ifaya mukaddir olamazlar. Türkiye’deki bir çok tercüme teşebbüsâtı meyânında Radlof’un “lugat”ını Türkceye tercüme etmek mes’elesi de

³ 1928’de yayımlanan yazının yazıçevriminde Arap harfli yazıma bağlı kalınmamış, mümkün olduğunca işaretlerden kaçınılmış ve izleyen yıllardaki söyleyiş yansıtılmaya çalışılmıştır. Örneğin *neşr* yerine *neşir*, *bulunduğı* yerine *bulunduğu* yeğlenmiştir. Sözcükler: *Türkistân-ı Çini* “Çin Türkistanı, Doğu Türkistan”, *Kablülislam* “İslam öncesi”, *mevâdd* “maddeler, malzemeler”.

mevzû-i bahs olmuşdur. Profesör “Samoyloviç” İstanbul ve Ankara’da bulunduğu vakit böyle bir tercüme yerine “lugat”ın yeniden neşrini beynelmilel bir iş sûretine sokarak, bu teşebbüse Şûrâlar İttifâkı (Rusya) ve Türkiye ulemasıyla beraber Avrupa akvâmı meyânında son devirde Türkiyâtla fazla iştigal etmekle imtiyaz eden bir kavim sıfatıyla Alman ulemasının da müşterek teşebbüsüne da’vet olunmasını teklif etmiştir.⁴ Öğrenbildiğime göre profesör “Samoyloviç”ın teklifi ma’almemnûniye kabûl olunmuştur. Lakin profesör “Samoyloviç”, bu fikri tatbik için en evvel “lugat”ın birinci tabını kendi masârifîyle neşreden Şûrâlar İttifâkı (sâbık Rusya) Akademisi’niñ müsaadesi lüzûm olduğunu da aînlamıştır. Şimdi bu müsaade vardır; ve Akademi, Türkiye’de bulunduğum vakit “lugat”ı yeniden neşretmek mes’elesine âid Türkiye müesseseleri ve husûsî âilmilerle müzâkereye beni tevekkül etmiştir. Şu sûretle bu işi vücûda getirmek husûsunda ilk adım atlanmış oluyor. Mafâih olabilir ki bu fikri esasen kabul etmek sahasında muayyen amelî lâyiha te’lifine kadar bir çok vakitler geçer; ve belki, eski neşirde kelimeler sâde iki lisanda ya’ni Rus ve Alman lisanlarıyla îzâh edilmiş iken, bu yeni neşirde üçüncü olarak Anadolu Türk lisânını da ilâve etmek lâzım olur. Bu sebebdan kitaba olacak yeni ilâvelerle berâber kitabın cesâmeti ve tab fi’atı da yükselir. Tabîî maddî cihetden te’min mes’elesinin de işe ba’z müşkilât çıkarması mümkündür. İhtimal ki mesâîyi üç memleket ulemâsı ve husûsî âilmiler meyânında taksim husûsunda münâkaşalar zuhûr edebilir. Lakin, Rusya Şûrâlar İttifâkı Akademisi’niñ bu teşebbüsâda rehberlik ve “tahrîr Müdürü” ta’yin etmek hakkını hiç kimse inkâr etmese gerek.

Umûmen ümîd edilir ki bu gibi müşkülâtın hepsi def olunur; ve beynelmilel lugat te’lifî teşebbüsâtı müesseseleri arasına (ki bugün onlardan en ma’rûf olanı “Petersburg” Sanskrit Lugati müessesesidir), beynelmilel iştirâk-i mesâîyle Türk Lehceleri Lugati tasnif etmek işi de iltihak eder.

Vilhelm Bartold

Türkiyât Mecmuası, II. c., 1928: 385-387

⁴ Türkiyât Enstitüsü böyle bir teşebbüse iştirâk etmeğe memnûniyetle âmâde olduğunu bildirmiştir (Müdüriyet).

رادلوفك «لغتي» نى يكيدين نشر مسئلەسى

متوفى روس عالمى رادلوفك «تورك لهجهلىرى لغتى تەجرىبەسى»، «توركيات ساحەسىندە چالیشان پۈتۈن ذوات ايجون اك ضرورى اولان بر ائردر». بو ائردە تورك كەلىرى ذكر ايدىلبركن مآخذلىرى كۆستىلىش، روس و آلمان لسانلرنىدە شرخ اولونمىشدر.

«لغت» ك تاليفى ونشرى اوزون سەلردوام ايتدى. صوك جلدلرنيك نشرينە وطبع تصحيحلرنيە، رادلوفك طلبەسىندەن ومساعى آرقاداشى متوفى پروفور «ساميلوويچ» اشراك واونك وفاتندن صوكرادە مە ايكىسنىك دە طلبەسى اولان پروفور «ساميلوويچ» اشراك ايتىلمىشدرى. «لغت» ك طبىئى ائشانسەنە كېن سەلر مدتنە تورك لساننە عايد بر جوق آبدەلر كشف اولونەرق توركيات علمى ايجەز نكەنلەشدى. «اورخون» و «بىسەي» آبدەلرنيك كشفى وقراشتى، تورك لساننە يازىلان بوددا، مانى وخرىستان ادبياتنيك «توركستان چىنى» دە بولونمەسى وسائر شيلر بوجەلەندىر. بوكى لسانى محصوللردە بولونان يېي كەلەر، رادلوف لغتنك صوك جلدلىرى طباع اولونوركن قىمما نظر اعتبارە آلتىنارق استفادە ايدىلىش، و او جلدلر، اولجە توركيات علمى قبل الاسلام تورك ادبياتنە عايد آبدەلرە مالاك اولمادىقى وقت طباع اولونان جلدلرە نىسبەتەن داها زىنكېن وداها ايشلەنمىش مودادە مستند اولارق ميدانە ككلىشدر. رادلوفك «لغت» ى تىماما نشر اولوندقدن صوكرادە، طبىئى، توركيات علمى ترقىاتى دوام ايتدى.

تورك عالملىرىدە اولكەنە نىسبەتەن داها جدى برفعاليتلە توركيات ساحەسىندەكى مساعىيە اشراك ايتىمكە باشلايدىلر وبرقاج مەم متتلر نشر ايتدىلر؛ اوجهلەدن اك مەمى دە «ديوان لغات الترک»، كشفى ونشرىدر. بو اثر خصوصى براهمىتى حائىدر؛ پروفور «ساميلوويچ»، كتابك مؤلفى اولان محمود كاشغرى نى «XI نىجى عصر ك رادلوفى» دىيە تسميە ايتىمكە حقسز دكلىدر. طبىئى كە بوكى كشفياتدن صوكرادە رادلوفك «لغتى» آرتق ايجە اسكىمىش بر حالەدە بولونىدور.

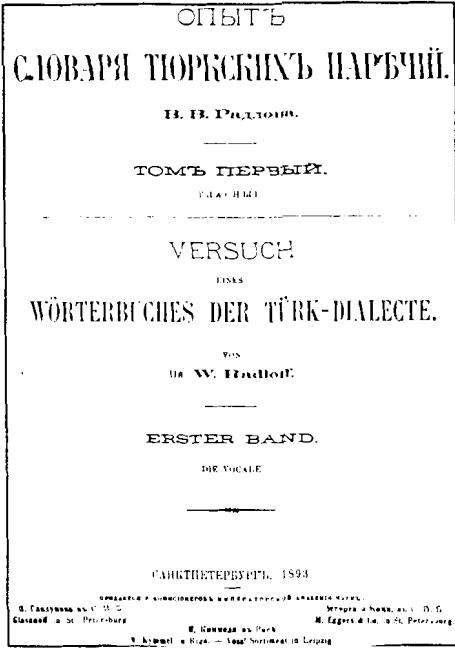
شىمىدى اونى يكيدين نشر ضرورتى واردر. اساساً اسكى نشر ك برنجى جزؤلىرى

شیمدی پیاسه‌ده بولونمايور. بویکی نشرده، یالکیز، لایقیه تصحیح ویکی کشفیاتله میدانه حیقان موادی درجه تکمیل ایدلدیکی وقت، علمی احتیاجه جواب ویرم یایر. بناءً علیه بو کون عموم تورک لهجه لرینک «لفت» نى تألیف ایتمک، رادلوفک ابتدا کندى. مساعیسه باشلادینى زمانه نسبتاً چوق مشکلدیر. بواشی شیمدی تک باشنه برعالم دکل، حتی نام برملکت عالملى بيله ایفایه مقتدر اولامازلر. تورکیده کی برچوق ترجمه تشبثاتی میاننده رادلوفک «لفت» نى تورکجهیه ترجمه ایتمک مسئله سى ده موضوع بحث اولمشدر. پروفور «سامایلوویچ» استانبول و آنقرده بولوندینى وقت بویه برترجه برینه «لفت» ک یکیدن نشرى بین الملل برایش صورته صوقارق، بو نثیبه، شورالر اتفاق (روسیه) و تورکيه علماسیله برابر، آوروپا اقوامی میاننده صوک دورده تورکیاته فضله اشتغال ایتمک امتیاز ایدن بر قوم صقییه آلمان علماسنکده بومشترک تشبه دعوت اولونمى سنى تکلیف ایتمشدر [۱]. اوکرده یلدیکمه کوره پروفور «سامایلوویچ» ک تکلیفی مع الممنونیه قبول اولونمشدر. لکن پروفور «سامایلوویچ»، بوفکری تطبیق الحون اک اوک «لفت» ک برنجی طبعی کندی مصارفیله نشر ایدن شورالر اتفاق (سابق روسیه) آقاده میسنگ مساعده سى لازم اولدیغى ده آکلامشدر. شیمدی بومساعده وارد؛ و آقاده می، تورکیده بولوندیغى وقت بو «لفت» ی یکیدن نشر ایتمک مسئله سنه طاند تورکيه مؤسسه لری و خصوصى عالمرله مذاکره یی نوکیل ایتمشدر. شو صورته بواشی وجوده کتیرمک خصوصنده ایلمک آدیم آتلاش اولور. مع مافیه اولایلیرک بوفکری اساساً قبول ایتمک ساحه سندن معین عملی لایحه تألیفه قدار برچوق وقتلرکجه؛ و بلکه، اسکی نشرده کله رساده ایکی لسانده یعنی روس و آلمان لاندیریه ایضاح ایدیش ایکن، بویکی نشرده اوجونجی اولاراق آناطولی تورک لسانتی ده علاوه ایدمک اوج لسانده ایضاح ایتمک لازم اولور. بو سببدن کتابه اولاجق یکی علاوه لرله برابر کتابک جسامتی وطبع فیأتی ده بوکسه لیر. طبعی مادی جهندن تأمین مسئله سنکده ایشه بعضی مشکلات چیقارماسی ممکندر. احتمالک مساعی یی اوج مملکت علماسی و خصوصى عالمر میاننده تقسیم خصوصنده مناقشه لر ظهور ایدم ییلیر. لکن، روسیه شورالر اتفاق و آقاده می سینگ بو تشبثاتده رهبرک و «تحریر مدیری» تعیین ایتمک حقی هیچ کیسه انکار ایتمه کرکدر.

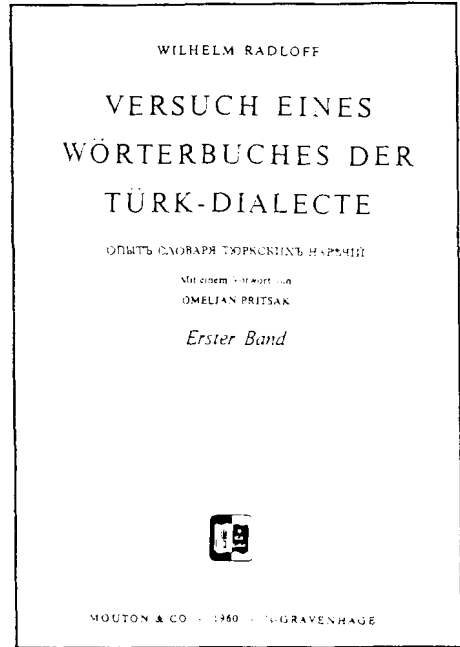
[۱] تورکیات انقیوسی بویه برنثیبه اشتراک ایتمک ممنونیه آقاده اولدیغى یلدیرمشدر (مدیریت).

عموماً امید ایدیلیرک بویکی مشکلاتک هیبی دفع اولونور؛ و بین الملل لفت تالیفی تشبثاتی مؤسسه لری آراسنه، (که بو کون اونلردن اک معروف اولانی «پترسبورغ» سانسکریت لغاتی مؤسسه سیدر)، بین الملل اشتراک مساعیله تورک لهجه لری لغاتی تصنیف ایتمک ایشی ده التحاق ایدم.

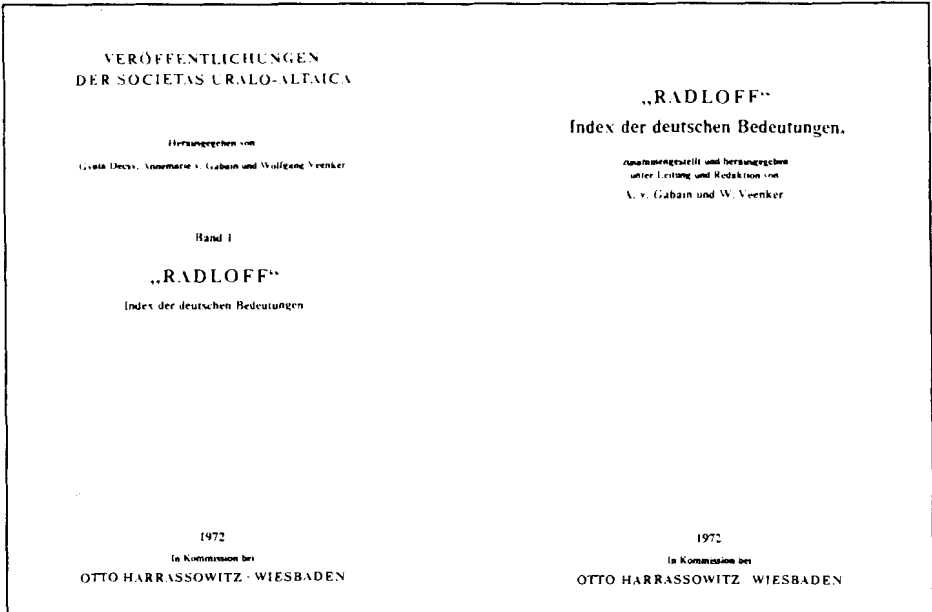
ЕК: 3 Resimler

1. Radloff sözlüğünün ilk baskısının kapağı

2. 1960'ta yapılan tıpkıbasımın kapağı

3. Gabain ve Veenker'in hazırladıkları "Index" in kapağı